

ΠΕΡΙ ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ.

Ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τῷ 15) 37 Ἀπριλίου 1873 παρὰ τὸν

Κ. ΦΩΚΙΩΝΟΣ Α.-ΒΟΥΤΖΙΝΑ.

Φιλόμαυσοι Κύριοι,

Τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν παραβάλλει προσφυῶς πάνυ, νομίζω, ὁ διάσημος Βρετανὸς ποιητὴς. Πώπ πρὸς μέγαν καὶ ἀείροσυν ποταμὸν, δι' ἀνεξαντλήτων ποικίλων ἰδεῶν αἰωνίως ποτίζοντα τὸν ποιούτων διψῶντα κόσμον· τοῦ δ' ἀπείρου τούτου τόμου μία τερπνὴ σελὶς εἶναι ἀναντιρρήτως καὶ ὁ μῆθος τοῦ ἐπὶ ἐνὸς βράχου τοῦ Καυκάσου εἰς βαρεῖαν ποιηγὴν ὑποβληθέντος Τιτᾶνος. Ἀπὸ τῶν ὥραιῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ὁ πατὴρ τῆς τραγῳδίας Αἰσχύλος καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἡσίοδος τοσοῦτον πλουσίως ἔξυφανον τὰ τοῦ μύθου τούτου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, πολλοὶ οἱ περὶ Προμηθέως γράψαντες, πλεῖστοι δ' ὅσοι οἱ σπουδαιότερόν τι ἡ μύθου ἀπλοῦ ἔξηγησιν ζητήσαντες εἰς τὴν διήγησιν τοῦ ἐν ἀλύσοις δεσμευμένου καὶ ἐν μέσῳ τρομερῶν βασάνων ἀπέναντι τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀφοσίωσίν του ἀποτίοντος ἡμιθέου. Ἄλλ' ἡ πηγὴ τοῦ μύθου, τὸν ὄποιον ἡμεῖς θεωροῦμεν ῥίζης διλας Ἑλληνικῆς, εἶναι πράγματι τοιαύτη; Ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος πολλοὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν καὶ φιλολόγων, μεταξὺ δ' ἄλλων οἱ Γερμανοὶ Kuhn καὶ Steinthal καὶ οἱ Γάλλοι Baudry καὶ Reville ἔγραψαν σειρὰν φιλολογικῶν ἀρθρῶν, ἀτινα ἵκανὸν χέουσι φῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἀς τὸ εἴπωμεν δ' ἐκ προοιμίων, τὸ λύουσιν ἀποφατεικῶς.

Ο Kuhn προπάντων, σπουδαιότερον ἐνασχόληθεὶς εἰς τὴς κοσμογονίας τὸ ζήτημα μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ πυρὸς συνδεόμενον, εἶναι δι μᾶλλον κινήσας τοῦ νεωτέρου φιλολογικοῦ κόσμου τὴν περιέργειαν πρὸς τὴν ἀκριβεστέραν λύσιν τοῦ δσω περιέργου τοσοῦτῳ ποικίλως ἔξηγηθέντος μεγάλου μύθου. Ολίγα τῷ διητιτοῦ ζητήματα προύκάλεσσαν πλειοτέρας ἐκπλήξεις καὶ παραδοξολογίας. Τοῦτο δὲ θέλει καλήτερον ἐννοήσαι πᾶς ὅστις μελετῶν τὰ παρὰ τῶν σοφῶν ἐκείνων ἀνδρῶν γραφέντα, ἐπιχειρήσῃ μετ' αὐτῶν νοερὸν πρὸς τὸ χάος τῶν αἰώνων ταξείδιον, διέλθῃ δὲ τὰς μήπω ἀρκούντως ὑιακευκανθείσας καὶ παρθένους, οὗτως εἰπεῖν, παραδόσεις τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ γνωρίσῃ ποῖαι στεναὶ ὑπάρχουσι σχέσεις μεταξὺ τῆς ἐφεύρεσεως τοῦ πυρὸς καὶ ἄλλων ὄμοιών περίπου αὐτῆς, τῆς Ἀμερικῆς, ἐν παραδείγματι, παρὰ τοῖς Ἑλλησι, τῆς Σόμας παρὰ τοῖς Ινδοῖς καὶ μα-

θεῖς, βυθίση δὲ τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς τὴς ἴστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· τὰ ἀγανὴ πελάγη, καὶ προχωρῶν πέραν καὶ τοῦ Ήσιόδου καὶ τοῦ Ὀμήρου, δυνηθῆ νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν ἄκραν τοῦ νήματος τοῦ μύθου καὶ παρακολουθήσῃ τὰς μυστηριώδεις μεταμορφώσεις αὐτοῦ.

Μεγάλη καὶ ὡραία ταυτοχρόνως τῷ προαιωνίων τούτων ζητημάτων ἡ μελέτη! δι' ἡμᾶς προπάντων, τὰ πρωτότοκα τῆς μυθολογίας τέκνα, πλὴν τοῦ ἴστορικοῦ. ἡ ἐπιστημονικοῦ, ἐνυπάρχει καὶ ἐθνικὸν συμφέρον, εἰς αὐτῶν τὰς ἔρεύνας, καὶ γάριτας βεβαίως ὀφείλομεν τοῖς ἀμερολήπτως ἐκ τῶν σοφῶν τῆς δύσεως συγγραφέων προσπαθοῦσι ν' ἀνεύρωσι τὰς πηγάς των. Οὗτος, ἐπειλήψει, τῆς παρούσης πραγματείας ὁ σκοπός· νὰ συλλέξῃ δῆλον ὅτι καὶ συνοπτικῶς μεταφέρῃ ἐνταῦθα διτι ἐπ' ἐσχάτων τῶν γρόνων παρ' ἀνδρῶν σοφῶν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγράφη, προπάντων δὲ, διὰ τὸ πρωτότυπων ἵσως τῆς ἰδέας, ὅτι τοῦ μύθου τοῦ Ηρομηθέως ἡ ῥίζα δὲν εἶναι Ἑλληνική. Ἐπηρχον, ὅπως ἐκ τῶν κατωτέρω θέλει, ἐλπίζω, πεισθῇ ἔκαστος, ἀλλοι πρὸ ἡμῶν λαοὶ, ἐπὶ ὅμοίου ὑφάσματος πλέξαντες μῦθον καθ' ὅλα παρόμοιον. Καὶ τούτων δὲ καὶ ἔκείνων ἐν τῷ σημεῖον, ἀφ' οὗ ἀνεγκάρησαν, καὶ ἐπομένως ἐν καὶ ἔκεινο, πρὸς ὁ διευθύνονται.

Α'.

Τίς ἦν ὁ Προμηθεὺς; Τιτάν τολμήσας νὰ κλέψῃ τὸ οὐράνιον πῦρ καὶ τὸ μεταδόση τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο δὲ βαρέως καὶ ἐπὶ χρόνον μακρὸν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν τιμωρηθείσ. Οἱ Ιαπετὸς, υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ἀρχηγὸς τῆς τὴν Μικρασίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα κατοικησάσης μεγάλης οἰκογενείας, ἔσχεν ἐκ τῆς Κλυμένης, θυγατρὸς τοῦ Ωκεανοῦ, τέσσαρας υἱοὺς, τὸν Ἀτλαντα, τὸν Μενοίτιον, τὸν Προμηθέα καὶ τὸν Ἐπιμηθέα. Ἄλλ' ἡ γενεὰ αὕτη ἦκιστα εὑνοεῖται παρὰ τοῦ Διός. Οἱ Ἀτλαντας ἡττηθείσ, καταδικάζεται νὰ φέρῃ τὸν κόσμον ὅλον ἐπ' αὐτοῦ· ὁ Μενοίτιος, ἐπαναστὰς, βίπτεται εἰς τὸν Τάρταρον. Οἱ Προμηθεῖς, θείας μὲν καταγωγῆς, πλὴν καὶ τῆς Γῆς ἀπόγονος, διὰ τοῦτο δὲ ἀποτελῶν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τολμᾶ πρῶτος νὰ ἀπατήσῃ τοὺς θεούς καὶ θέλει ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ζυγὸν αὐτῶν ἡττον ἐπαγγῆ τοῖς ἀνθρώποις. Ἐν τῇ ἀρχαιότατῃ τῆς Σικελίας πόλεις Ἡριζόν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους οἱ θεοὶ ποῖα μέλη τῶν θυσιαζομένων ζώων πρέπει νὰ προσφέρωνται τοῖς ἀθανάτοις καὶ ποῖα νὰ μένωσι τοῖς θυητοῖς. Οἱ Προμηθεῖς, ἀποκαταστήσας τὸν Δια διαιτητὴν τῆς ἔριδος, συλλαμβάνει τὴν τολμηρὰν ἰδέαν νὰ τῷ τείνῃ παγίδα. Φονεύει βοῦν, τυλίσας τὴν σάρκα καὶ σχεδὸν τὸ λίπος ὅλοκληρον ἐντὸς τοῦ δέρματος καὶ τοῦ στομάχου τοῦ ζώου, παραθέτει τὰ δστὰ μὲ λίπος κεκαλυμένα καὶ προσκαλεῖ τῶν θεῶν τὸν πατέρα ὅπως ἐκλέξῃ. Οἱ Ζεὺς παρατηρεῖ τὴν πανουργίαν, προσποιεῖται μολοντοῦτο ἄγνοιαν, καὶ ὠφελεῖται ἐκ περιστάσεως, ἦν πρὸ πολλοῦ ἐθίρευεν, ὅπως ἀφαιρέσῃ τὸ πῦρ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ ιδοὺ οἱ ἄνθρωποι ἀγεν πυρὸς πάλιν καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν γυμνότητα. Ἀλλ’ ὁ Ζεὺς δὲν ἔλαβεν ὑπ’ ὅψιν τοῦ Προμηθέως τὸν πανθεῖργον θόρυ. Ὁ σολμηρὸς τοῦ Ἱαπετοῦ υἱὸς κλέπτει ἐκ τοῦ Ὀλύμπου αὐτοῦ τὸ πῦρ καὶ ἐνδον καρμοῦ νάρθηκος, δένδρου κρείττον ἀλλων διατροφῆτος αὐτὸν καὶ πολλαγός ἔτι ὡς ἔναυσμα γρησιμεύοντος, τὸ ἐπαναφέρει ἐπὶ τῆς γῆς. Ὀργίζεται ὁ Ζεύς. Δένει δι’ ἀλύσων τὸν Προμηθέα ἐπὶ βράχου τοῦ Καυκάσου καὶ στέλλει καθ’ ἐκάστην ἀετὸν ἡ γύπα ὅπως κατατρώγῃ τὸ ἥπάρ του ὅπερ ἀναγεννᾶται τὴν νύκτα. Ἀρφάτερα δέ, καὶ τῆς ἡμέρας ἡ καταστροφὴ καὶ τῆς νυκτὸς ἡ ἀναγέννησις, ἐν μέσῳ πόνων φρικαλέων ἐνεργοῦνται. Οἱ Ἀργοναῦται, πρὸς εὔρεσιν τοῦ χρυσοῦ φέροτος τὸν Εὐξεινὸν διαπλέοντες, παραπτοῦσι τὸν πρὸς τὸν Καυκάσιον βράχον ὅρμῶντα ἀετὸν καὶ μακρόθεν ἀκούσουσι τὰς γοερὰς τοῦ βασανιζομένου κραυγὰς. Τοῦτο δὲ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τριάκοντα ἐνικυτοὺς ὅλους,—ὁ Λιτσύλος τοὺς ἀναβιβάζει εἰς τετρακοσίους,—μεχρισοῦ ὁ Πρακτῆς, υἱὸς τοῦ Άιδος καὶ πᾶν τὸ ἀδεικνύει ἐπανορθόνων, τῇ ἀδείᾳ τοῦ πατρὸς του, θέλοντος ὅπως τοῦ πρωσφιλοῦ τέκνου του τὸ ὄνομα γείνῃ ἐνδιξότερον ἐπὶ γῆς, φονεύει, εἰς τὸν κῆπον τῶν Ἐσπερίδων πορευόμενος, τῷ σαρκοθόρον ὅρνεσιν, θραύσει τοῦ Τιτᾶνος τὰ δεσμὰ καὶ τῷ ἐπιτρέπει νὰ ἀναβῇ πάλιν εἰς Οὐρανοὺς καὶ καθέξῃ τὴν μεταξὺ τῶν θεῶν θέσιν του.

Ἀλλ’ ἐὰν ὁ Προμηθεὺς διὰ βασάνων ὑπερανθρωπίνων ἀποτίῃ ἀφ’ ἐνδεικτῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπείθειάν του, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀφ’ ἑτέρου ἀνάγκη νὰ μάθωσιν δὲι ἀσιμωρητὶ δὲν ἐμπαίζουσι τὸν Δία. Διὸ διατάσσει οὗτος τὸν Ἡφαιστον, θεὸν τοῦ πυρὸς καὶ αὐτὸν, ἀλλὰ τυφλῶς ὑπείκοντα εἰς τὰς διαταγὰς του, νὰ πληρώσῃ ἐκ βορβόρου ἀγαλμα παρθένου ἀπαραμήλου καλλιούης. Ἐκάστη δὲ τῶν Οὐρανίων Θεοτήτων τὸ περιβάλλει μὲν ἐν ἴδιον θέλγητρον. Ἡ Ἀθηνᾶ τῷ διδάσκει τὰς ὡραίας τέχνας· ἡ Ἀφροδήτη τῷ ἐμβάλλει τοῦ προσώπου τῆς τὴν ἔκφρασιν, τοσοῦτον ὥστε πληγώνονται θανασίμως αἱ καρδίαι μὲν ἐν γλυκύ του μειδίαμα· ὁ Ἔρμῆς τῷ μανθάνει πολλῶν πανουργιῶν τὸ μυστήριον· ἀφοῦ δὲι αἱ θεαὶ διευθέτησαν τὸ κρήδεμνόν του, τὸ στέμμα του, τὸ χρυσοῦ του περιδέραιον, ἀφοῦ αἱ Τέσσαρες τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥραι ἐκόσμησαν διὰ τῶν ἀνθῶν τῆς ἀνοίξεως τὴν κεφαλήν του, ὁ Ζεὺς τὸ στέλλει πρὸς τὸν Ἐπιμηθέα, ἀδελφὸν τοῦ βασανιζομένου Τιτᾶνος. Οἱ Ἐπιμηθεὺς εἶναι ὁ ἀντίθετος τοῦ Προμηθέως πόλος· δὲν στερεῖται μὲν ἀπολύτως εὐφυίας, δὲν γνωρίζει ὅμως νὰ τὴν μεταχειρίζεται ὅπου πρέπει. Μάτην ὁ Προμηθεὺς τὸν εἶχε προειδοποιήσει νὰ διαπιστῇ πρὸς τοῦ Διὸς τὰ δώρα. Οἱ Ἐπιμηθεὺς πίπτει εἰς τῆς ὡραίας Ηανδώρας, τοιοῦτον ἦν τοῦ ἀγάλματος τὸ ὄνομα, τοὺς πόδας, εὐτυγής διότι ἔβλεπε τὸν ἔρωτά του παραδεκτὸν γενόμενον, ἀλλ’ ἡ καταστροφὴ δὲν ἐβράδυγε. Ἡ ὡραία φιλάρεσκος ἐκράτει εἰς γείρας μυστηριώδεις κινήσιμον, ὅπερ, περιεργος ὁ Ἐπιμηθεὺς ἀνοίγει ἀμέσως δὲ σμήνος κακῶν, ἀγνώστων πρήτων ἀνθρώπων, μέριμναι, κακουργήματα, ἀσθένειαι θανάσιμοι, γένεται ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐντρομός σπεύδει ἀμέσως νὰ κλείσῃ τὸ κιθώτιον, ἀλλ’ ἵτο πλέον ἀργά. Ιδοὺ ἐν ὀλίγοις τῆς μυθολογικῆς παραδόσεως τὸ βάθος, ὁ κα-

πᾶς, οὗτως εἶπεν, τοῦ ὄποιου τὸ σπέρμα ιστορικοί, φιλόλογοι, καὶ ἄλλοι ἐζήτησαν ν' ἀνεύρωσιν εἰς τὴς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος τὰ σκότη.

Ἐνταῦθι ἐπιτρέψατέ μοι γὰρ σᾶς ὑπενθυμίσω ἐν παρόδῳ λεπτομερεῖς τινας σπουδαίας, σχετικομένας μὲ τοῦ διττοῦ τούτου μύθου τὴν πλοκὴν, ἡ καὶ μέρος τῆς βάσεως αὐτοῦ ἀπαρτιζούσας. Τό διπαρέ εἴ τις ἀρχαίοις ως ἡ ἔδρα τῶν παθῶν καὶ τῆς μελλογγολίας. Ἐπομένως ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, πὸ απειρούς αἰωνίως διψῶν καὶ τοῦ θεοῦ χωρισθεὶς, θέλει ἐπὶ πολὺ ἀγωνιᾷ ἐπὶ τοῦ βράχου, σπουδαίος ἀδυστόπητος τὸν ἔδεσε, τὴν μοῖράν του καταρρέμενος καὶ βασανιζόμενος. Οπότε τοῦ ἴδινοῦ, θείου αὐτοῦ διαγρελέως, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ ἐκπίς του, ἡ γαρά του, καὶ δημος γίνεται ὁ δῆμιός του. Η Πανδώρα τοῦ ἀλλού τὴν γονίμων γῆς ἡ πρωτωποτοίης. Αν ἔκαστος τῶν θεῶν δὲν εἶγε προσερισμὸν ἴδειν, ἡ Πανδώρα ἐδύνατο νὰ γίνῃ μία Δήμητρα, μία Λιώνη, μία Ἀφροδίτη οἵσως. Ἐπὶ Ησιόδου δημος δὲν ἦτο ἀλλο τι ἡ θεὰ ἀπειπόμενη, ἀξία θρησκευτικοῦ τινος μυθοιστορήματος ὥπως αὐτὸς, ὅπερ πασσότον περιώνυμον τὴν κατέστησεν. Η Πανδώρα,—αὕτη δὲ μὲν φαίνεται ἡ πιθανωτέρα τοῦ μύθου ἐξήγησις,—εἶναι ὁ πολιτισμός, ὁ διαλέκτος, ὁ μειδιῶν, ὁ καὶ καρδίας καὶ νόσων μεθύσκων πολιτισμός· πλὴν καὶ πόσα δὲν παρασύρει μετ' αὐτοῦ δεινὰ τὸ βροβόρου μεστὸν ἄγαλμα τοῦτο!

Μία ἀλληλεπιδρεῖα ἀξία ἐπίσης σημειώσεως, φροντί, εἶναι ὅτι ἴδιων χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀρειανῆς μυθολογίας, τοῦ ἀπειρούς τούτου δένδρου, οὐσικὸς κλάδος ἡ Ἑλληνική, εἶναι μία διαρκῆς πάλη μεταξὺ τῶν θεῶν τῶν κανονιζόντων τῆς φύσεως τὴν πορείαν ἀφ' ἐνὸς, καὶ τῶν, εἴτε ἐν τῇ θελή, εἴτε ἐν ταῖς ἡφεστιώδεσιν ἐκρήξεσιν, εἴτε ἐν τοῖς σεισμοῖς τέλος πάντων, κατὰ τῆς ισχύος αὐτῶν ἐπανισταμένων. Ἐντεῦθεν φυσική τις τάσις τοῦ γὰρ περιβάλλωσι μεταξὺ τῶν Τιτάνων δυνα μυστηριώδη, οἵσα μὲν πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς κατὰ τὴν νοερὰν ἀνάπτυξιν, ἀλλ' εἰς διαρκῆ μετ' αὐτῶν φῆσιν ὑποτιθέμενα. Καὶ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου μελοντοῦτο ἡ ίσγυς, μεγίστη ἀφ' ἐνὸς, εἶναι περιωρισμένη ἀφ' ἑτέρου. Δύνανται μὲν νὰ τιμωρήσωσι τοὺς πολυμόντας νὰ μετρηθῶσι μετ' αὐτῶν, οὐχὶ δημος καὶ νὰ διορθώσωσι τὰς ἡδη τετελεσμένα. Ο Ζεὺς δὲν δύναται νὰ ἀποσύρῃ πλέον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ηρομηθέως τὸ δῶρον. Ο Ζεὺς τοῦ Οὐρανοῦ προσωποποίησις, εἶναι τῶν θεῶν ὁ ἀνώτατος, ἐφ' δσον διατάσσει καὶ ρύθμιζει τὸν φυσικὸν κόσμον, μήτε δύναται ἀτιμωρητὴ ὁ ἀνθρώπος διὰ τῆς εὐρυίας του μόνος νὰ τεθῇ ἀνω τῆς τάξεως τῆς φύσεως. Λί πρόσδοι του, αἱ κατακτήσεις του, ἀν ἀφ' ἐνὸς τὸν ἀπήκλαξαν οὐκειών δυστυχίων, θέλουν τὸν προτικίσει μὲ λύπας ηθικὰς ἀφ' ἑτέρου. Αλλ' αὐτὴ πάλιν τῆς φύσεως ἡ πορεία δὲν δύναται νὰ τῷ τὰς ἀριέστη. Νὰ ἐκδικηθῇ λοιπὸν μόνον ἐδύνατο ὁ Ζεὺς καὶ ἐξεδικήθη.

Ἀναμφισβήτητον σχεδὸν εἶναι ἐντοσσόντω, — τοῦ σημείου δὲ τούτου θέλει ἔκαστος μακρινόη πρὸν ἔλογη εἰς ἀναλύσεις λεπτομερεστέρας, — ὅτι μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ιστορικῶν χρόνων καλυπτόντων τὸ Εὔρωπαῖκόν ἔδωρος, καὶ τῶν λαῶν τῶν καπαικησάντων τὴν

Μικρασίαν, τὴν Περσίαν καὶ τὰς Ἰνδίας ὑπάρχει στενή συγγένεια. Εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ φυλὴ ὅλη, ἡ Ἀρειανή. Τὸ ποῖν λέγει ὁ Ρεβίλ, ὅπερ δύναται τις νὰ ἔξαιρέσῃ ἐν Κύρωπῃ εἰναι οἱ Βάσκοι, οἱ Μαγυάροι, οἱ Τσουρκοί, οἱ Λάπονες, οἱ Φίναι, καὶ Ταρταρικαὶ τινες φυλαί καὶ αὐτῶν ὅμως αἱ πλεσταὶ, ώς ἐπὶ τῆς ἀμέσου αὐπόνη συναφίας μετὰ τῆς τριγύρω. τῶν μεγάλης Ἀρειανῆς φυλῆς, συνεχωνεύθησαν συεδόν μετ' ἐκείνης. Καὶ ἐν Ἰνδίαις δ' ὥσαύτως αἱ κατώτεραι φυλαὶ ἀπερόφρηθησαν βαθμηδὸν ὑπὸ τοῦ στοιχείου, ὅπερ ἴσχυεν ἐν τῇ μεγάλῃ χερσονήσῳ πρὸ τῆς κατακτήσεως τῶν Βραχμάνων. Οὕτω, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἔξαιρέσεων, ἀπεδείχθη ὅτι Ἰνδοὶ, Ἐλληνες, Ήρσαι, Σλάβοι, Βερμανοί, Σκανδιναβοί, Κέλται, Λατίνοι, πάντες οἱ πρωτότυποι γαρακτήρων φέροντες λαοὺς οὗτοι, εἴναι οἱ διεστάμενοι κλάδοι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, οὓς τὴν πρώτην ρίζαν ὀφείλει τις νὰ ξητήσῃ εἰς τὰς Ἰνδικὰς Βακτρίας καὶ τοῦ Ἀνω Οἴκου τὰς χώρας. Χαρακτήρες φυσικοὶ, γλωσσῶν συγγένεια, ἀθίμων πολλῶν ὅμοιότης, ίδού, τεκμήρια ἴσχυρὰ, ὅπως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀποδεικνύωσι τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν τέκνων τούτων τοῦ Ἀρένας συγγένειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ διακρίνωσι τῶν ἄλλων τριῶν μεγάλων φυλῶν, Μαύρης, Μογγολικῆς καὶ Σεμιτικῆς, τῶν εἰς τὰ ἄλλα τοῦ κόσμου μέρη διεσπαρμένων.

Ἐντεῦθεν ἔπειται ὅτι, ὑπὸ κατ' ἐπιφάνειαν μόνον διαφορὰς, ὑπάρχει ἐν τῷ βάθει μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων, καὶ ἀθίμων, καὶ ἴδεων, καὶ γλωσσῶν, καὶ μύθων, καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων συγγένεια, τὴν ὅποιαν διὰ τῆς ἀναλύσεως εὐκόλως ἀνευρίσκει τις, ὅταν ἴδιας καταγίνη εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ρίζων τοῦ ἀνεξεων τῶν παρὰ τῶν διαφόρων λαῶν τούτων λακουμένων γλωσσῶν "Ο, τι συμβαίνει ἐπὶ τῆς γλώσσας, ταῦτα ἀπαντάται καὶ ἐπὶ τινῶν ἴδεων ἡ φυσικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων, ίδιων τῇ Ἰνδικῇ πολυθείᾳ. Μηπήρξαν, ἀληθὲς εἴναι, ἄλλοτε πολλοὶ οἱ τὴν πρὸς ἄλλήλας συγγένειαν τῶν τοιούτων παραδόσεων ἀποδόντες εἰς διάδοσιν ἀπλῆν, εἰς δάνειον τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλον λαόν. βαθύτεροι δὲ μελέται ἀπέδειξαν ἀνυπόστατον τὴν ἴδεαν καὶ μένει σήμερον ἐκτὸς συζητήσεως ἡ στενή παρὸς πολλοῖς τῶν λαῶν τούτων τραγῶς φαινομένη συγγένεια. Διὸ οἱ ἐνασχοληθέντες εἰς τῶν Ἐλληνικῶν ἐτυμολογιῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων τὴν ἐπιστήμην, εὑρίσκοντο ἀπέναντι προσβλημάτων ἀλύτων, ἐνόσω περιωρίζοντο ἐντὸς παραδόσεων ἀποκλειστικῶς Ἐλληνικῶν, ἀλλ' ἔχαμαν μέγα ἐπὶ τὰ πρόσω βῆμα, ἀμα κατέφυγον εἰς τὴν τοσοῦτον λησμονηθεῖσαν φλέβα ταύτην καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἔξετάσωσι ποία δύναται νὰ ὑπάρξῃ σχέσις μεταξὺ τῶν Βεδῶν τῆς γλώσσας καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πιενδάρου καὶ λοιπῶν.

Λοιπὸν ἵνα τις γνωρίσῃ τοῦ μύθου τοῦ Ηρακληέως τὰς πηγὰς, ὀφείλει νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας τῆς Ἀρειανῆς φυλῆς παραδόσεις, εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἐλλήνων ποιητῶν, εἰς τῶν Βεδῶν τὴν φιλολογίαν ἐν ἀλλαγαῖς λέξεσι. Τότε δὲ μετρεῖται καὶ ἀπέναντι ἐτέρου σπουδαίου ζητήματος, ἀλύτου σχεδόν μέχρι τῆς σήμερον δυστυχῶς. Καὶ τοῦ εύρεθη τὸ πῦρ; Τίς ὁ ἀνθρωπος ὁ ἀνακαλύψας αὐτό; Τοσαῦτα ζητά-

ματα ἐλύθησαν και ἀπηθανατίσθησαν τὰ ὄνόματα τῶν ἀποσπασάντων τῆς φύσεώς τινα τῶν μεγάλων αὐτῶν μυστηρίων, τὰ ὄνόματα ὅσων ἀπαλλάξαντες τῆς δουλείας τὸν ἄνθρωπον, καθιδρυσαν τὸ βασίλειον τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὑλῆς. Ἀλλὰ πόλικα ποὺ δαιμονίου νοός, ὅστις ἐπροίκισε τὸ ἀνθρώπινον γένος μὲ πὴν δύναμιν τοῦ κατὰ βούλησιν παράγειν τὴν θέρμην, πόλις, μένει ἀγνωστον ἔτι. Καὶ ὅμως οὗτος εἶναι ὁ ἀληθής τοῦ πολιτισμοῦ πατέρος. Διότι συλλογισθῆτε, κύριοι, τὸν ἀνθρωπὸν σχεν πυρός! Ἡθελε πάχα ἐξέλθει τῆς ατηνώδους ὑπάρξεως, ἐν τῇ εὑρέσιῃ, ὅτε πρῶτον ἐν τῷ πρωτογόνῳ δάσει ἐξύπνισε, τοὺς καρποὺς τοῦ δάσους αὐτοῦ καὶ κρέας ωμὸν ἔχων ἀντὶ πάσης προφῆτης, ἀντὶ ὅπλου δὲ, κλάδους δένδρου τῇ λίθον τινὰ ἐπὶ ἄλλου ἀνεπιτρέψιως δέξανθέντα; Ἡθελεν ἐξέλθει ποιαύτης καταστάσεως, ἀντὶ κατοικίας τοῦ δάσους ἔχων τὰ φυλλώματα, πάσι σπήλαια, ἀντὶ δὲ ἐνδύματος, ζῷων δέρματα τὴν δένδρων αὐτῶν τὰ φύλλα; Ποῦ μέταλλον δι' οὐ νὰ σκάψῃ τὴν γῆν, ποὺ φῶς διὰ τοῦ ὄποίου νὰ διαλύσῃ τὸ μονότονον τῶν νυκτῶν σκότος. Ἐλλειψὶς ἀπόλυτος μέσων ὅπως, εἰς εὐκράτους μεταβαίνων ζώνας ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἀποφύγη τὰς ἐκ τοῦ φύγους καὶ τῆς πείνης συνεπίας, ἐωσοῦ δ' εὑρεθῆ πόλιτοι τοις ἀλεξιτήριοιν, πόσοι ἄρα θ' ἀπέθανον ἐκλείψει μέσων δι' ὃν ἐδύναντο νὰ πολεμήσωσι τῆς φύσεως τὰς ἐπιρροίας! Ηοῦ ἐστια οἰκιακή, ποὺ οἱ ιεροὶ ἐκεῖνοι δεσμοὶ, οἱ τοὺς γονεῖς μετὰ τῶν πάκνων ἀθροίζοντες πέριξ τῆς θέρμης καὶ τοῦ φωτός, βωμοῦ παρὰ πάντα ἄλλον ἀρχαιοτέρου, ἐν ᾧ ἐγεινήθη τὴν οἰκογένεια, τὸ κράτος, τὴν πρᾶς τὸν θεὸν λατρεία, τῆς γυναικὸς τὴν αἰδὼ, τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀφοσίωσις, τὴν παιδικὴν εὐσέβεια, τὰ γλυκύτερα τῶν αἰσθημάτων, αἱ ἀγνότεραι τῶν τέρψεων καὶ ἀθώων ἡδονῶν, βωμοῦ τέλος πάντων ὅστις τῇν, εἶναι καὶ ἔσται τὴν αἰώνιος τῆς ἀνθρωπίνου πορείας βάσις; Μή περὶ δλίγων λαῶν σχῆματίζει τις ίδεαν, ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, τὸν ὄποιον διάγουσι κρίνων αὐτούς; Φαντάζομαι ἐνίοτε τὴν ἔκστασιν, τὴν μέθην τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὅστις πρῶτος ἐν θριάμβῳ ἐπέδειξε τὴν φυλὴν τοῦ τὸν ἔτι καπνίζοντα δαυλὸν, ἐκ τοῦ ὄποίου ἐξήγαγε τὴν φλόγα!

Περίεργον δ' ἐντοσούτω, ὅπως ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Kuhn, ὅτι ἐνῷ πολλῶν ἄλλων λαῶν, προπάντων δὲ τῶν εἰς κλίματα παγετώδη ἐνδιαιτωμένων αἱ θρησκευτικαὶ βίβλοι ἀναφέρουσί τι περὶ φωτάς, ἔστω καὶ ἀτελῶς, τὴν χριστιανικὴν, πλὴν δυάδος λέξεων κενῶν ὅμως σημασίας ὑπὸ ιστορικὴν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔποψιν, οὐδὲν ἀναφέρει. Καὶ τῶν ἄλλων μολαταῦτα θρησκειῶν αἱ ἐπὶ τούτῳ παραδόσεις δὲν παρέχουσιν ισχυρὰ βοηθήματα πρὸς ἀνεύρεσιν ἀληθείῶν τοιούτων, εἰς τὸ χάος τῶν αἰώνων χανομένων. Ο Τεβίλ φρονεῖ ὅτι πᾶν φαινόμενον, θέρμης τὴν φωτὸς στοιχεῖα περικλεῖον, θὰ ἐπέσυρε τῶν πρώτων ἀνθρώπων τὴν προσοχὴν ἀπαράλλακτα ὅπως τὸ φῶς τοῦ βρέφους τοὺς ὀφθαλμούς. Αἱ ἀρχαῖαι μυθολογίαι παριστῶσι πιθανὴν μακρὰν περίοδον, καθ' τὴν ὁ ἀνθρωπὸς εἶχε μὲν διακρίνει φωτὸς καὶ θέρμης φαινόμενα, θέρμην ὅμως τὴν φῶς δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ παραγάγῃ ὁ λόιος.—Δὲν τὸ ἐσκέφθη ἴσως. Ετέρα παράδοσις παριστᾷ τὸν κόσμον δένδρον ἀστερῶν, οὔτινας κλάδοις τὰ νέφη, τὰ δὲ ἄστρα καρποί. Καρπὸς εἶναι καὶ τὴν

ἀστραπὴ κατὰ τὴν ἴδιαν αὐτὴν παράδοσιν καρπὸς δ' ἐπίστης καὶ πτυχήν τι οὐράνιον, ἀφίνον τὴν ἐν οὐρανοῖς φωλεάν του καὶ φέρον ἐπὶ γῆς χλάδον πυριφλεγῆ. Ἐντεῦθεν δ' ἀπορρέουν καὶ ἄλλοι μῆθοι ἔξηγούντες πῶς τὸ πῦρ, τὸν οὐρανοῦ κάτοικον, ἐγένετο κάτοικος τῆς γῆς. Ὁ ἐν Πελοποννήσῳ μῆθος τοῦ Φορωνέως, ἡ παρὰ Λατίνοις λατρείᾳ τοῦ Σωρανοῦ, πολλὰ πτηνὰ καὶ παρ' Εὔρωπαιοις καὶ παρ' Ἰνδοῖς θεωρούμενα ὡς τὸ Οὐράνιον πῦρ ἐπὶ γῆς μεταγαγόντα, ὡς οἱ δρυοκολάπται, ὁ ἵερας, ὁ ρόβηλλος (μαλαθρίτης) περὶ τοῦ ὄποιου πολλοὶ Νορμανδοὶ καὶ Βρετανοὶ τῆς Φαλλίας καὶ νῦν ἔτι ὄρονοιςιν διτοσοῦτον ἐπροχώρησεν εἰς Οὐρανούς ὅπως κλεψῃ τὸ πῦρ, ὡστ' ἐκωδύνευσε νὰ καλση τὰ πτερά του,— εἰς ἐν ὅλᾳ δὲν καταλήγουσι σημεῖον;

Ἡ ἴδεα λοιπὸν διτο τὸ πῦρ, ἐξ οὐρανοῦ καταβὰν, θὰ μένη κάπου κεκρυμμένον, καὶ πρὸς ταύτην ἀτμοσφαιρικά τινα φαινόμενα μὲ τὴν ὑπαρξίαν φωτὸς συγετιζόμενα, θὰ διήγειρην πρῶτον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κατὰ βούλησιν παραγωγῆς τοῦ φωτός. Οπως ἀντιληφθῆτε καλήτεραν τοῦ πράγματος, φαντασθῆτε τὸν πρῶτον ἀνθρωπὸν, διτις εἶδε κεραυνὸν, ἀστραπὴν ἡ ἄλλο τοιοῦτον. θὰ ὑπέθεσε τὸ ἐκ τῶν οὐρανίων αὐτῷ σωμάτων πῦρ ἡ φῶς κάπου κρυβὲν, θὰ ἐγένετο μάρτυς καὶ ἐκρήξεως ἡφαιστείων, θὰ εἶδεν ἵσως καὶ σπινθῆρας ἐκ τῆς συγκρούσεως λίθων ἡ ξύλων παραγθέντας, καὶ δασῶν ἀγρίων πυρκαϊὰς αὐτομάτους, πολυπληθεστέρας τότε ἡ σήμερον καὶ, ἀναγωρῶν πάντοτε τῆς ἴδεας διτο ὑρανοῦ κατέβη τὸ πῦρ, θὰ ὑπέθεσεν διτο ὑπάρχει ἐντὸς τῶν πραγμάτων, ἴδιως δὲ τῶν αὐτομάτων φλεγομένων, καθὼς τὸ ξύλον λ. χ. Καὶ λίκην πιθανῶς, διότι ἐπὶ πιθανοτήτων δυστυχῶς θὰ στηρίξωμεν τοιοῦτων ὑπόλογισμῶν βάσεις, θὰ τῷ ἀπῆλθεν ἡ καὶ νῦν ἔτι παρὰ πολλοῖς ἀγρίοις ἴδεα τῆς διὰ προστρίψεως ὅνο ξύλων παραγωγῆς τοῦ πυρός.

B.

Καὶ τῶν Βεδῶν δὲ ἄλλως τε ὁ ἀρχαιότερος μῆθος θέλει τὸ πῦρ ὑπεξαρεθὲν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς κρυβέν. Τὸν Ἀγνην (Agni λατινιστὲ) θεὸν τοῦ πυρὸς, ἐντὸς σπηλαίου κεκρυμμένον, ἐξάγων ὁ Ματαριγβᾶν, σκοτεινὸν μυθικὸν δι, παραδίδει εἰς τὸν Μανὸν ἡ Βρίγον, ἄλλον Ἀδὰμ περίπου διτο αὐτούς: ὁ Ματαριγβᾶν ἐποιμένως εἶναι διὰ τοὺς Ἰνδούς ὅτι ὁ Προμηθεὺς διὰ τοὺς Ἐλληνας. Τὸ δὲ ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτον τῆς μεταξὺ τῶν μύθων τῶν δύο λαῶν συγγενείας εἶναι διτο ὁ Βρίγος οὗτος, ἀπαξ κύριος τοῦ φωτός, γίνεται ἀπειθῆς καὶ ὑπερήφανος ἀπέναντι τῶν θεῶν, διό τιμωρεῖται παρὰ τοῦ Βαρόννα. Καὶ ἐν Ἐλλάδει οἱ Ψλεγύαι, λαὸς τῆς Βοιωτίας, πρῶτοι, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἐκ τῆς ἀνακλύψεως τοῦ πυρὸς ὀφεληθέντες, τοσοῦτον δυσσεβεῖς ἀπέναντι τῶν θεῶν ἐγένοντο, ὡστε ἐδήλωσαν καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς γαόν τοῦ Ἀπόλλωνος, διτο ὁ Ζεὺς τὴν μὲν χώραν τῶν διὰ κεραυνῶν κατέστρεψεν, αὐτοὺς

δ' ἐκρήμνισεν εἰς τὸν Τάρταρον. Φλεγύαι, ὅπως γνωρίζετε, ωνομάσθησαν ἀπό τοῦ εἰς τὰς δυρσεῖς· ταύτας πράξεις παρασύραντος αὐτοὺς Φλεγύου, υἱοῦ τοῦ Ἀρεως· ὁ Βρίγος λοιπὸν τῶν Ἰνδῶν εἶναι ὁ Φλεγύας τῶν Ἐλλήνων, οὗτος ἔχεινος ἀντιγραφὴ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἐν ἐκείνῳ ἀρχίζει νὰ διαβλέπῃ τις τοῦ μεγάλου μύθου, τὰ σπέρματα.

'Αλλ' ὑπάρχουσιν ἔτερά τινα, σπουδαιότερα ταῦτα, συνδέοντα τῶν δύο λαῶν τὰς παραδόσεις. Μανθάμη Βεδιστὶ σημαίνει τὸ διὰ τῆς προστριψίων παράγειν τε, μάθα δὲ τὸ ξύλον τὸ παράγον τὸ πῦρ καὶ πραμάθα τὸ διὰ τῆς βίας ἀποσπᾶν αὐτὸν, διότι τοιαύτην σημασίαν ἔχει παρὰ τοῖς Βεδοῖς ἡ Ήρα πρόθεσις. Πραμάθας λοιπὸν ἡ Πραμάθυος εἰς γλῶσσαν Σανσκριτικὴν εἶναι ὁ διὰ τῆς βίας,—βίαν δ' οὐδὲν ἄλλο. βεβαίως δύναται νὰ παραδεχθῇ τις ἡ τὴν πρόστριψιν,—παράγων τὸ πῦρ. 'Ἐκ τῆς λέξεως δὲ ταύτης μέχρι τοῦ Προμηθεὺς ἡ Προμαθεὺς δωρικῶς, τοσοῦτον μικρὰ ἡ διαφορὰ, ὥστε οὐδόλως ἀπίθανος καὶ ἡ ταυτότης αὐτὴ τῶν λέξεων. Η μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι παρ' ἡμῖν μὲν εἰς ὁ Προμηθεὺς, παρὸ δὲ Βεδοῖς πολλοὶ οἱ Πραμάθαι. 'Ιδού πῶς μολαταῦτα. Οἱ Ἀρεῖαι, φυλὴ κατ' ἔξαίρεσιν φιλοσοφικὴ καὶ τοῦ κόσμου ὅλου τὴν ὑπαρξίην περικλείουσαι εἰς τὸ εἰς αὐτοὺς μάνον ἐγνωσμένον μέρος, ὃσον εύκόλως ἐθεώρησαν ἐν δένδρον ἀπειρον τὸν κόσμον, τοσοῦτον ἀνευ δυσκολίας ἔξετειναν καὶ τοῦ Πραμάθα τὴν ἐνέργειαν ἐπ' ἄλλων ὅμοιων φυσικῶν φανομένων, κεραυνοῦ, ἀστραπῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου. 'Ινδρας Πραμάθας εἶναι ὁ σκάπτων τὰς νεφέλας καὶ παράγων τὸν κεραυνόν, ἔτερος δὲ εἰδικὸς Πραμάθας ὁ τὴν ἀστραπήν. 'Ο Ήλιος ἐπὶ τέλους εἶναι δι' αὐτοὺς δίσκος μέγας, τροχὸς ἀνημμένος καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ στρεφόμενος, τὸ δ' ἐσπέρας σθεννύμενος, καὶ τὸν ὅποιον διὰ τοῦ χρυσοῦ Πραμάθα ἀνάπτουσι πᾶσαν πρωίαν αἱ Ἀσσυίναι, τοῦ λυκαυγῷς θεότητες. 'Αν νέφος τι καταγίδος τὸν σύνη τὴν ἡμέραν, ὁ Ινδρας Πραμάθας τὸν ἀνάπτει, ἀν θέλη διὰ τοῦ κεραυνοῦ.

Μὴ νομίσητε ἐντοσούτῳ ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα μόνοι οἱ ἐπὶ τοῦ Βεδικοῦ σχεδίου πλέξαντες τὸν μεγάλον τῆς ἀρχαιότητος μύθον. 'Ἐχομεν, μεταξὺ ἄλλων λαῶν ἀρχαίων, τοὺς Πέρσας, τοὺς ἀσπόνδους ἡμῶν ἄλλοτε τούτους ἔχθρούς. 'Ο Βεράμ, θεὸς τοῦ πυρὸς παρ' αὐτοῖς, εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡπτον μία ἀπλὴ τοῦ Βεδοῦ Πραμάθα ἀντιγραφὴ. 'Ημεῖς τούλαχιστον, παρ' ἄλλων δανειζόμενοι τι, ἔχομεν τὴν ἀρετὴν αὐτὴν ν' ἀφίνωμεν καὶ τὴν λέξιν οἷαν περίπου τὴν παρελάθομεν, ἐνῷ βλέπετε πόσον τὴν διέστρεψαν οἱ Πέρσαι. Πρόθυμοι δ' ἄλλως τε ἀντιγραφεῖς ξένων ἐθίμων, ιδεῶν καὶ παραδόσεων, παρέλαθον καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν τὸ Ἀσβεστον Πῦρ, διερ, ὅπως ἐνθυμεῖσθε, ἀκαταπαύστως ἢν ἀνημμένον ἐν Ἀθήναις καὶ Δελφοῖς, καὶ ἔνδον θυσιαστηρίων εἰδικῶν τὸ διετήρουν καὶ οὗτοι. Φανατικοί, φανατικότεροι παρὰ πάντας σχεδὸν τοὺς συγχρόνους λαοὺς, λάτραι τοῦ πυρὸς, ἐμεώρουν τὸ πῦρ ζωὴν τοῦ παντὸς, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἵσως ἀντιγράψαντες τὸν Πλάτωνα, ὅστις Ψυχὴν θεῶν τὸ ἀπεκάλει ἐχαιρέτων δὲ πᾶσαν πρωίαν τὸν ἡλιον ἀνατέλλοντα· καὶ νῦν δ' ἔτι οἱ Γέροι, Πέρσαι καὶ οὗτοι, τελοῦσι τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν ταύτην μεταξὺ ἄλλων ὅμοιων περίπου.

Καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλως τε μῆθοι ἀποδεικνύουν ὅτι, ἐλθὼν ἐν τῷ κόσμῳ δάνθρωπος καὶ ἀρχίσας νὰ σκέπτηται περὶ τῶν τριγύρω αὐτοῦ συμβαινόντων, ὃὲν ὅτο διπλώτως βέβαιος ὅτι ὁ δύων ἥκιος θὰ ἀνατείλῃ τὴν ἐπιοῦσαν, ἡ δὲ δοξασία ὅτι εἶναι τροχὸς ἀπλοῦς παρήγαγε τὰ μυθολογικὰ κατόπιν ἀρματα. Ἡ ίδεα αὗτη ὑπάρχει καὶ σήμερον ἔτι εἰς τινα τῆς Γερμανίας μέρη καὶ παρὰ τὴν Μοζέλλην (Moselle) καὶ Σουαβίαν. Ἐν Τρέβη (Trèves) ἐτελεῖτο μέχρι τοῦ 1779 ἑορτὴ μὲ τοιαύτην τινὰ δοξασίαν σχετιζομένη. Ἐκ τοῦ ὕψους βουνοῦ ἐκύλιον μέχρι τοῦ ποταμοῦ τροχὸν, δι’ ἀχύρων κεκαλυμμένον, ἀνάπτουντες αὐτὸν πρὸς τὸν κυλίσωσιν, ὃ δὲ τροχὸς ἀνημένος ὥρμα πρὸς τὸν ποταμὸν, τοῦ πλήθους ζητοκραυγοῦντος καὶ ἀλλαλάζοντος. Ἐὰν ἔφθανεν ἀνημένος μέχρι τοῦ ὕδατος, σημεῖον ἀφθόνου τρυγετοῦ, γενικὴ δὲ τότε χαρὰ καὶ εὐθυμία. Καὶ ἐν Ποιτού (Poitou) τῆς Γαλλίας τοιαύτη ἑορτὴ ἐτελεῖτο κατ’ ἔτος, ὅπως προγνωρίσωσι τῶν γεννημάτων τὰς εἰσοδείας. Ἐκεῖ ὥθουν τὸν τροχὸν ἐκ τοῦ βουνοῦ πρὸς ἀγρόν. Ἐνθυμεῖσθε δὲ ὅτι καὶ ὁ Φαέθων, θεὸς τοῦ Ἡλίου, ζητήσας παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀμαξίαν, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ κρατήσῃ τῶν ἥλιακῶν ἵππων τὴν ὄρμὴν, κατέκαυσε μέγα μέρος τῆς γῆς, δι’ ὅπερ κεραυνωθεὶς παρὰ τοῦ Διός, ἔπειτα εἰς τὸν ἐν Ἱταλίᾳ Ἡριδανὸν ποταμὸν, ὃπου αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ Ήλιάδες, ἀπαύστως θρηνοῦσαι τὸν θάνατόν του, μετεβλήθησαν εἰς Αἰγείρους.

Τί δὲ ἐντοσούτῳ ἀπέγεινεν ὁ Προμηθεὺς, ἀπαλλαγεὶς μὲν τῶν βασάνων του, ἀλλὰ πρὶν ἡ ἀναβῆσθαι πάλιν εἰς Οὐρανοὺς καὶ καθέξῃ τὴν μεταξὺ τῶν θεῶν θέσιν αὐτοῦ; Κατὰ τοὺς μὲν, ἐνυρφεύθη τὴν Πανδώραν αὐτήν. Ὁ Πρόδοτος ἀπεναντίας τὸν νυμφεύει μετὰ τῆς Ἀσίας, τοῦ μέρους τουτέστι τῆς γῆς, ὃπου πρῶτον καὶ ἀνθρωπότης καὶ πολιτισμὸς ἐγεννήθησαν. ίδεα συγάδουσα μὲ τοῦ ἥμιθέου τὸν προορισμὸν, διότι κατὰ λόγον ἀντίστροφον ὠρίσαν καὶ τὸν Καύκασον μέρος τῆς τιμωρίας αὐτοῦ ἡ Τελληνικὴ οὐλὴ ἐνθυμεῖτο ὅτι ὅπισθεν τῶν ὀρέων τῶν γωριζόντων τὴν Εὔρωπην τῆς Ἀσίας εἴχειν ἀφίσει τὸν βαρβαρισμὸν καὶ τὴν ἀμάθειαν. Καὶ νῦν δὲ τοις μῆθοις τῶν Ταρτάρων ἀναφέρουσι περὶ Γιγάντων, ἐπὶ τοῦ Καυκάσου διδεμένων καὶ βασανιζομένων. Κατ’ ἄλλας πάλιν παραδόσεις, ἀλλὰ πρὸς τὸ γενικὸν τοῦ μύθου μέρος ἀντιβαινούσας, ὁ Προμηθεὺς ἔσχισε τοῦ Διός τὸ κρανίον καὶ ἐξαγένει τὸν Ἀθηνᾶ, ἐνῷ τοῦτο ἀποδίδεται, ὡς γνωστὸν, εἰς τὸν Ἡραιστόν, θεὸν τοῦ πυρὸς μολαταῦτα καὶ αὐτόν. Ἐπὶ τέλους δὲ ἄλλοι τὸν ἐθεώρουν σώσαντα καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ, δι’ οὓς ὁ Ζεὺς ἤθελε νὰ τὸ καταστρέψῃ· ὁ Προμηθεὺς κατ’ αὐτοὺς συμβουλεύει τῷ Δευκαλίωνι τὴν κατασκευὴν τῆς κινητοῦ.

Πθελον τῇ ἀληθείᾳ καταχρασθῇ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν, λεπτομερῶς ἀναλύων ἐνταῦθα καὶ πλεῖστ’ ἀλλα περὶ Προμηθέως γραφέντα, ὅτι, ἐν παραδείγμασι, ἡ μάγισσα Μήδεια, διὰ σταγῶνος αἷματος ἀπὸ τὸ τριπλάσιον ἦπερ αὐτοῦ ἐξελθούσης ἐσχημάτισε τὸ πᾶσαν νόσον θεραπεῦσον ῥευστὸν καὶ. Ἡ Σαπφώ τὸν θέλει καὶ δημιουργὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐν Πανό-

πη δὲ τῆς Φωκίδος ἐδείκνυσον τεμάχια φανῶν βράχων σχήματος ἀλλοκότου, λέγοντες δτι ἐξ αὐτῶν εἶχε πλάσει τοὺς πρώτους ἀνθρώπους.

Ἡερὶ Προμηθέως πολλοὶ οἱ γράψαντες. Πρῶτος δὲ Ἡσίοδος. Οὗτος συνέρραψεν εἰς ἓνα τοὺς περὶ τοῦ Τιτᾶνος διαφόρους μύθους, παριστῶν αὐτὸν βλαστὸν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ἕνα τῶν πρώτων ἐκείνων ἐπαναστατῶν ἐν οἷς οἱ νεώτεροι ἀνεγγνώρισαν ἀρχαίους ἐντοπίους θεοὺς, οἵσους πρὸς τοὺς αἰλασταικοὺς, ἥτταν ὅμως ἐκείνων λεπτοὺς, ὑλικωτέρους, ὃν θέλετε, καὶ τῶν ὁποίων ἡ λατρεία ἐρρίφθη ἐν τῇ σκιᾷ ὑπὸ τῆς εἰς τοὺς Ολυμπίους θεοὺς βαθμηδὸν ἀποδοθείσης μπεροχῆς. Τὰ δονόματα αὐτῶν ἐχρησίμευσαν δπως βραδύτερον παριστάνωσι τὰς κτηνώδεις καὶ ἀπειθεῖς τῆς ἄνθεως δυνάμεις. Μετὰ τὸν Ἡσίοδον, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ αὐτὸν, δὲ φραδέστερον καὶ διεξοδικότερον ἀφηγηθεῖς τὰ τοῦ μεγάλου μύθου εἶναι δὲ δαιμόνιος Αἰσχύλος. Πολὺ λυποῦμαι διότι τὸ στενὸν τοῦ χρόνου καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τῶν δυνάμεων τὸ ἀσθενὲς, δὲν μὴ ἐπιτρέπουσιν ἀνάλυσιν τῶν ἀθανάτων τριῶν τραγῳδῶν, ἐν αἷς ὁ Ἑλλην ποιητὴς περιγράφει τὰς τρεῖς κυριωτέρας τοῦ Τιτᾶνος φάσεις. Μετὰ τοῦ Ομήρου τὴν Ἰλιάδα τὰ τρία ταῦτα τοῦ Αἰσχύλου ἔργα εἶναι ισως τὰ ἐνδοξότερα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς δραματικῆς ποιήσεως. Διὰ τῶν ἀριστουγημάτων αὐτῶν δὲ θεῖος πράγματος ἐξεκαθάρισεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν μῦθον καὶ τὸν ἐτελειοποίησεν.

Εἰς τοῦ Αἰσχύλου τὰ ἔργα ὀφείλεται ίδιως τῶν νεωτέρων φιλοτόφων καὶ σκεπτικῶν ἄλλων ἡ προτοχή, ἣν ἐπέσυρεν δὲ μίγας μῆδος, εἰς τὴν ἡμέραντικήν δὲ χριτὸν δι' οὓς ἐκεῖνος τὸν περιέβαλε, τὰ παρὸ τῶν νεωτέρων μεγάλων ποιητῶν, Σχιλλέρου, Γκκίτου, Βίρωνος καὶ ἄλλων περὶ τοῦ Τιτᾶνος γραφέντα. Μόνοι τῆς ἐκκλησίας οἱ πατέρες οὐδένα που ποιοῦσι λόγον· τοῦτο δὲ περὶ τοσοῦτον μᾶλλον παράδοξον καθόσον πολλαχοῦ γράφουσι περὶ ἄλλων εἰδωλολατρείας μύθων, εἴτε δπως ἐν αὐτοῖς ἀνεύρωσι θρησκευτικάς τινας ἀληθείας, εἴτε ἵνα καταδείξωσι τοῦ δαίμονος πανουργίας. Ο Τερτυλλιανὸς μόνος, καὶ οὗτος πλὴν ἐν παρόδῳ, παριστὰς καποὺ τὸν Χριστὸν ἀπέναντι τῶν εἰδωλολατρῶν ως ἄλλον Προμηθέα βασικῶμενον. Τοῦ ὀνόματος ἄλλως τε ταῦτη μίθεου ωφελήθησαν καὶ τινες τῶν νεωτέρων συγγραφέων καὶ ίδιως ποιητῶν, δπως δι' αὐτοῦ κοσμήσωσιν σύνδρας ἐξω τοῦ κοινοῦ κύκλου διανύσαντας τὸ πολύπλοκον τοῦ βίου στάδιον. Οὕτω Προμηθέα ωνόμασαν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν πρῶτον Ναπολέοντα, ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀγίας Ἐλένης ἀποτίθεντα, ως ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ Καυκάσου, ὑπερμέτρου φιλοδοξίας τολμηρὰ σχέδια. Εὑρίσκω δλίγον ὑπερβολικὴν τὴν τιμὴν. Τὸ κατ' ἐμὲ, τὸν ἀληθὴ μόνον, τὸν νοερὸν τοῦ Καυκασίου δράματος σκοπὸν λαμβάνων ὑπὲρ ὅψιν, Προμηθέα ἥθελον ὑπὲρ πάντα ἄλλους ὄνομάσει τὸν τυφλὸν τῆς Ἰωνίας ἀσιδὸν, οὕτινος τῷ σητείας στίχος, ως καρπὸς πυρῆνα, καὶ ἐνα σύράνιον περικλείει σπινθῆρα. Προμηθέα ἐπὶ τέλους ωνόμασαν καὶ τὸν Γαλιλαῖον, μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲ, ἐὰν ἐπὶ νεωτέρων θηγητῶν ἐπρόκειτο νὰ καταβιβάσῃ τις τὸ ἀθάνατον τοῦ Τιτᾶνος ὄνομα, εἰς ταῦς μεγάλους αὐτοὺς εὔεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος δίκαιον νὰ τὸ ἐφαρμώσῃ. — Μόνοι ἀληθῶς φίλοι τῆς οὗτοι θυσιάζουσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν

εύτυχίαν των, τὴν ζωήν των, καὶ ἐν τῷ μαρτυρίῳ, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν ὁφείλουν νὰ ἔξιλεώσωσι τὴν καταβίβρωσκουσαν αὐτοὺς ἀγίαν φιλοδοξίαν. Οὗτος ὁ κανὼν, οὗτος ὁ νόμος τῆς ιστορίας.

Μή θεός τις ζηλότυπος λοιπὸν δὲν ἐπιτρέπει ὅπως ἀτιμωρητὶ μεγαλυνθῇ ἐν γνώσει καὶ δυνάμει ὁ ἄνθρωπος; Ὁ Ζεχοβάχ τὸν διώκει τῆς Ἐδεμ, φοβηθεὶς μὴ γενόμενος τοῦ παρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, πρὸς δὲ τοῖνε τὴν χειρα, γείνη ἀθάνατος. Ὁ Ἰακὼν δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰμὴ ἀφοῦ νύκτα ὅλην ἐπάλαισε κατὰ μυστηριώδους καὶ ἀνωνύμου ὄντος, ὥπερ τὸ λυκαυγὲς ἐγένετο ἀφαντον. Παρατηρεῖτε ὅτι μία σχεδὸν καὶ ἡ αὐτὴ χροιὰ ὅλων τῶν τοιούτων παραδόσεων, ἐντεῦθεν δὲ ίσως καὶ ἡ ρέχρις ὑπερβολῆς καὶ, δυστυχῶς, μέχρι τοῦ γελοίου παραβολαῖς τινα, διαμαρτυρούμενων ἴδιως, θεολόγων, διας μετὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ τὸ σχίσμα ἡθέλησαν ν' ἀγεύρωσι μεταξὺ τοῦ μύθου τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ σεβαστοῦ πάθους τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι πατέρες, μερικοὶ τουλάχιστον αὐτῶν, εἰς τοῦ Παύλου τὰς ἐπιστολὰς, μέτινα δόσιν ποιητικῆς χροιᾶς ἐναγχοῦ περιβεβλημένας, ἀντλοῦντες τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν πεπαιθήσεις, ἐπλασαν τὸν Προμηθέα, ἄλλον τοῦ χριστιανικοῦ δράματος θῆρα, καὶ κατέδειξαν τὰς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ σχέσεις. Εὔρισκον ἐν τῷ Προμηθεῖ θεῖόν τι ὄν, χερσὶ τε ποσὶ τε δεδεμένον, πλῆρες ἀγάπης ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, τὴν σκληροτέρων είμαρμένην ὑπὲρ αὐτῶν ἀψηφοῦν καὶ δι' ἀδίκων βασάνων ἀποτίουν τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥπερ δργισθεὶς ὁ Ζεὺς ἥθελε νὰ ἔξαφανίσῃ. Μία τοιαύτη ἰδέα ὑπεστήριζε καὶ τοῦ Φίλωνος τὴν ἀρχαίαν θεωρίαν, ὅτι πλεῖστα ὅσα τῆς βίβλου τεμάχια δὲν εἶναι ἡ ἀπλᾶ τῆς Ἑλλ. Φιλολογίας δάνεια, καὶ τὴν ἑτέραν ὅτι ἡ ἐν τοῖς ἀρχαίοις τοῦ Ἰσραὴλ πιστῶς διατηρηθεῖσα ὑπόθεσις εὔρισκετο ἥδη ἐν σπέρματι παρ' ἄλλοις ἀρχαιοτέροις λαοῖς. Ὁ Προμηθεὺς, ἔλεγον, εἶχε καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Χριστὸς τὴν πλευρὰν τετρυπημένην. Ὁ Προμηθεὺς προέλεγε καὶ αὐτὸς τὴν πτώσιν τοῦ Διός καὶ τῶν λοιπῶν βασιλευόντων θεῶν. Ἡ Ἰώ, τοῦ Διός ἡ ἐρωμένη καὶ τὴν ὁποῖαν, δπως γνωρίζετε, ἡ Ἡρα ἐκ ζηλοτυπίας μετέβαλεν εἰς δάμαλιν, ὡμοίαζε μὲ τὴν παρθένον Μαρίαν, αἱ δὲ Ψκεανίδες αἵτινες, κατὰ τὴν μυθιλογίαν, ἥλθαν νὰ εκλαύσωσιν ἐνώπιον τοῦ Προμηθέως, ἐπὶ τοῦ βράχου δεδεμένου, ἥσαν αἱ Μυροφόροι παρὰ τοὺς πόδας τοῦ σταυροῦ θρηνολογοῦσαι. Ὁ Προμηθεὺς ὑπὸ τὸ βάρος τῆς θείας ὁργῆς κατέβη ἐν ὥρᾳ σεισμοῦ ἐν τῷ ἀδηὶ καὶ ἡ γῆ, κατὰ τὸν ἐνα τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν ἔτρεμεν, ὅτε ἔξεπναεν ὁ Χριστός. Ἐν περιλήψει, τοσαύτας, βεβιασμένας ἡ μή, ἀνεύρισκον ὄμοιότητας, ὡστε ὑπῆρξαν ἐπὶ τέλους συγγραφεῖς ἐπιπόλαιοι, ὑποστηρίζοντες ὅχι πλέον ὅτι ὁ μῦθος προείπε τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἀντέγραψεν ἐκεῖνον.

Quand on court trop après l'esprit on attrape la sottise. Παραδοξολογίατ τοιαῦται εἰς συζήτησιν δὲν ὑποβάλλονται· μήτε χρεία εἶναι νὰ σᾶς εἴπω ὅτι μόνον ὅπως σᾶς ὑποδείξω μέχρι ποίου δύναται νὰ φθάσῃ σημείου τοῦ περιπτώματος τὸ γελοῖον, τὰς παρεισάγω, περαιών τον λόγον, ἐνταῦθα.

Οχι, κύριοι, μήτε ὁ μῦθος προεῖπέ τι, μήτε τὸ εὐαγγέλιον ἀντέγραψεν.
 Ο Ιησοῦς ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπον τῆς δουλείας τοῦ δαιμονος, εἶναι
 ἄρα λυτρωτὴς, ἐνῷ ὁ Προμηθεὺς ἔχει ὁ ἴδιος χρείαν λυτρώσεως. Ο Προ-
 μηθεὺς πάσχει ως ἐπαναστάτης, φρυάττων καὶ τοὺς θεοὺς καταρώμενος,
 ὃ δὲ Χριστὸς θυνήσκει πλήρης χαρᾶς καὶ ἐλπίδων, εὐλογῶν τοὺς δημίους
 του. Αἱ συγκινήσεις, αἱ θεῖαι ἐκεῖναι τοῦ σωτηρίου πάθους συγκινήσεις,
 ἐν αἷς τοσοῦτον διαλάμπει ἡ ὑπεροχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τῆς εἰδω-
 λολατρείας, ἔλλειπον ἐξ ὅλοκλήρου εἰς τοῦ Καυκάσου τὸ δράμα. Πλὴν
 δὲ τούτου, ἡ μεταξὺ τοῦ πλαστοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ ἀληθοῦ νεωτέρου
 διάστασις ὑπάρχει εἰς πούτου τὸ ηθικὸν μέρος, εἰς τὸ μεγαλεῖον τῶν τε-
 λευταίων ἐκείνων τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητὰς ὅμιλιῶν, ὅλων με-
 γάλων ἀληθειῶν, εἰς τὴν διαθήκην ἴδιως, εἰς τὰς πρὸς τὸν λαὸν ἐπὶ τέ-
 λους διδαχὰς,—τὰς δρθῶς ἐγνοουμένας ἀγίας ἐκείνας δημοκρατικὰς ἴδεας,
 ᾧν ἡμεῖς δρέπομεν σήμερον τοὺς εὐεργετικοὺς καρποὺς καὶ τῶν ὅποιων τὰ
 αἰώνια σπέρματα οὐδαμοῦ εύρισκει τις τοσοῦτον κανονικῶς ἐρριζωμένα, ὅ-
 στον εἰς τὸ ἀθάνατον τοῦ Γολγοθᾶ μαρτύριον.

ΠΕΡΙ ΟΦΕΩΝ.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ L. FIGGIER.

Μετάφραση Δ. Πρετοπούλου.

Θι ὄφεις ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες χυλινδρικὸν καὶ στενόν. Δὲν ὑπάγονται
 εἰς τὴν τῶν τετραπόδων τάξιν οὔτε εἰς τὴν τῶν γηκτῶν. Τὸ στόμα αὐ-
 τῶν ἔστι πεπρωικισμένον δι' ὀξέων δδόντων ἀγκιστροειδῶν διακεχωρισμέ-
 νων καὶ μὴ οὐδαμῶς σχετιζομένων. Η κάτω σιαγών διαστολῆς ἐπι-
 δεκτικὴ οὖσα ἔστι μακροτέρα τοῦ κρανίου. Στεροῦνται λαιμοῦ καὶ τὰ βλέ-
 φαρα αὐτῶν διάκεινται ἐν παντελῇ ἀκινησίᾳ. Τὸ δέρμα των εἶναι τραχὺ
 ἐκτάσεως ἐπιδεκτικὸν, λεπιδωτὸν ἡ κακοιώδες καλυπτόμενον ὑπὸ ἐπιδερμίδος
 προσκαίρου, ὅλοκλήρου ἀποσπωμένης καὶ ἀναγεννωμένης πολλάκις τοῦ ἔτους.

Αἱ κινήσεις αὐτῶν εἰσὶν ἀπλαῖ καὶ ποικίλαι. Ξάρις τῶν ἐλιγμῶν τοῦ
 σώματός των δὲν βαδίζουσιν, ἔρπουσι κυρίως εἰπεῖν.

Συμφώνως πλείστοις φυσικοῖς διαιροῦμεν τοὺς ὄφεις εἰς δύο τμήματα:
 εἰς ιοβόλους καὶ εἰς ἀνιοβόλους.